

BİR "BAŞARŞİVİST" İLE SÖYLEŞİ

Mümin YILDIZTAŞ

Prof. Dr. Atilla Çetin: Aslen Kocaelili bir ailenin çocuğu olarak Beykoz'da dünyaya geldi. Çocukluk döneminin Bursa'da geçirdi. Çapa Yüksek Öğretmen Okulu'nu bitirdikten sonra İ.Ü. Edebiyat Fakültesi'ne kaydoldu. İlk ilmi araştırmalarını fakülte yıl-

larında gerçekleştirdi. Fakülteden mezun olduktan sonra Başbakanlık Arşivi'nde görev aldı. *Eski Metinler Telhisçisi* olarak girdiği Arşiv'de Genel Müdürlük Vekâletine kadar bütün kademelerde vazife yaptı. 1981 yılında Başbakanlık Arşivi'nden ayrılarak Sakarya Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi öğretim üyeliğine geçti. Arşivcilik ve Tarih alanlarında birçok ilmi makale ve esere imza attı.

Başbakanlık Arşivi Kılavuzu, İstanbul 1979 (Enderun Yayınları) adlı eseri İtalyanca, Fransızca ve Arnavutça'ya çevrildi. Arşiv Notları (1976) ve Arşiv Belgelerinin Restorasyonu (Kültür Bakanlığı) adlı eserleri de arşivci-liğe dair yayınlanan önemli kitapları arasında yer aldı.

Bir "arşiv sevdalısı" ile görüştük geçenlerde. Önemli bir heyecandı benim için. Vakur ve bir o kadar da mütevazı olduğu dikkatimi çekti. Osmanlı Arşivi'nin yemek salonu girişinde hep beyefendi kimliği ile tanıdığımız yılların arşivcisi İbrahim Sivrikaya Bey ile birlikte yemek sırasının kendilerine gelmesini bekliyorlardı. İbrahim Bey yanındaki şahısla tanışık olup olmadığımızı sordu. Sonra da bu beyefendinin Devlet Arşivlerinde 1980-81 yıllarında Genel Müdürlük Vekâletinde bulunan Atilla Çetin Bey olduğunu belirtti. Yemek boyunca sürdürdük muhabbetimiz. Bu arada Dernek Başkan Yardımcımız Mustafa Çakıcı Bey de iştirak etti sohbetimize. Bir yemek süresi bize yetmemişti, arşiv ve arşivcilik etrafında sürdürdüğümüz sohbet için. İbrahim Bey, özel bir işi dolayısıyla bizden izin istedi ve ayrıldı. Sohbetimizi sürdürmek istiyorduk ama nerede? Ziyaretçi kabul salonunun birkaç koltuğundan bir kısmı, kuruma gelen araştırmacılar tarafından doldurulmuştu. Geri kalan bir çift kişilik koltukta da bir arkadaşımız iki misafiri ile sıkışıp kalmıştı adeta. Bir başka arkadaşımız da yine iki misafiri ile ayakta çaylarını yudumlarken gözleri ile koltukların boşalmasını bekliyordu. Neyse ki aklıma bu özel misafirimizi, bir şube müdürümüzün odasında ağırlamak geldi. Kalite Yönetim Koordinatörü ve aynı zamanda derneğimizin başkanı bulunan Fuat Yavuz Bey'in odasına geçtik. Sonra biz sorduk, o cevapladı.

Bir "arşiv sevdalısı" ile görüştük geçenlerde. Önemli bir heyecandı benim için. Vakur ve bir o kadar da mütevazı olduğu dikkatimi çekti. Osmanlı Arşivi'nin yemek salonu girişinde hep beyefendi kimliği ile tanıdığımız "yıllanmış arşivci" İbrahim Sivrikaya Bey ile birlikte yemek sırasının kendilerine gelmesini bekliyorlardı. İbrahim Bey yanındaki şahısla tanışık olup olmadığımızı sordu. Sonra da bu beyefendinin Devlet Arşivlerinde 1980-81 yıllarında Genel Müdürlük Vekâletinde bulunan Atilla Çetin Bey olduğunu belirtti. Yemek boyunca sürdürdük muhabbetimiz. Bu arada Dernek Başkan Yardımcımız Mustafa Çakıcı Bey de iştirak etti sohbetimize. Bir yemek süresi bize yetmemişti, arşiv ve arşivcilik etrafında sürdürdüğümüz sohbet için. İbrahim Bey, özel bir işi dolayısıyla bizden izin istedi ve ayrıldı. Sohbetimizi sürdürmek istiyorduk ama nerede? Ziyaretçi kabul salonunun birkaç koltuğundan bir kısmı, kuruma gelen araştırmacılar tarafından doldurulmuştu. Geri kalan bir çift kişilik koltukta da bir arkadaşımız iki misafiri ile sıkışıp kalmıştı adeta. Bir başka arkadaşımız da yine iki misafiri ile ayakta çaylarını yudumlarken gözleri ile koltukların boşalmasını bekliyordu. Neyse ki aklıma bu özel misafirimizi, bir şube müdürümüzün odasında ağırlamak geldi. Kalite Yönetim Koordinatörü ve aynı zamanda derneğimizin başkanı bulunan Fuat Yavuz Bey'in odasına geçtik. Sonra biz sorduk, o cevapladı.

Atilla Çetin, İlsans öğreniminin akabinde üniversiteye bir asistan olarak girememenin ıstırabını, kendini arşive vererek gidermeye çalışmış. O: "*Bana deseler ki bir dağ başında bir arşiv belgesi varmış. Ben hiç üşenmem koşar gider o arşiv belgesine ulaşırım*" diyor ve hemen ekliyor: "*Bunu benim gibi arşive sevdalı olanlar anlar, olmayanlar anlamaz. Allah'a şükür bu aşk bana zaman içerisinde arşive ve arşivciliğe dair bazı eserler hazırlamama da sebep oldu. Bu çalışmalarım içeride ve dışarıda takdir görmüştü.*" Bu çalışmalar içeride ve dışarıda takdir toplamış toplamasına, ama bazıları da "kıskançlık pireleri"ni Atilla Bey'in üzerine salmışlar. Zaten arşivden istifa etmesinin sebebi de bu "pireler" in kendisini hayli rahatsız etmesi imiş. Bu tür gelişmelerin etkisi ile Ankara'ya tayini çıkartılmış. Bunun üzerine de istifa etmek durumunda kalmış.

Belki de en son sormamız gereken soruyu, en başta sormuştuk. Ama bundan sonra da laf lafı açtı. Böylece içinde bulunduğumuz kurumun yakın dönem tarihinin ayrıntılarına da kısmen vâkıf olma imkânı elde ettik.

"Arşive başladığınızda kurumda kaç kişi çalışıyordu?" şeklinde bir başka soruyla açıldı konu biraz da. Cevap ise şöyle netleşti:

"70-75 kişi idik. Personel kanunundan önce burada çalışan emekliler vardı. Onlar arşivden gitmişti. Bunlar gitmeden önce daha fazlaydı. Yani onlar gitmeden önce 120-130 kişi bulunuyordu. Bu rakam emeklilerin gitmesinden sonra 70-75'e düştü. Bu emekliler burada az bir para karşılığında çalışıyorlardı. Mesela ben genel müdür iken arşiv personeli seksen kişiydi. Bunun 30-35'i üniversite mezunu idi".

"Arşivde o dönem personelin sahip olduğu arşivist, başarşivist gibi unvanlar her hangi bir kanuna dayalı kadrolar mı, yoksa kurumun kendi bünyesinde verdiği sıfatlar mı idi?" şeklindeki bir başka sorumuza karşılık, bunların kurum yetkililerinin

teklifi üzerine, Başbakanlık Personel ve Prensipler Genel Müdürlüğü tarafından tespit edildiğini, mesela arşivist unvanının 7. dereceye, başarşivist unvanının da 1. dereceye ulaşan üniversite mezunu arşivciye verildiğini söylediler. Kadro-derece ile unvan adlarının bir alakası varmış yani. Tabii bu kadro ve unvanlar maaşları da etkiliyormuş.

"Haliyle o zamanlar imkânlar sınırlı, teknik altyapı da azdı" diyor Atilla Bey ilerleyen sohbetimiz esnasında. Ve ilginç bir de örnek veriyor: "Mesela Başbakanlık Arşivi'nin Uluslararası Arşiv Konseyi'ne üyelik macerası vardır. Biz o zaman -50 veya 70 dolardı, tam olarak hatırlayamıyorum- bu parayı bulamadığımız için bahsettiğim konseye üyeliğimiz aylarca gecikti. Dışişleri bize yazıyor, biz Başbakanlığa yazıyoruz, böylelikle kabarık bir dosya oluşuyor, ama parayı bulamadığımızdan ötürü iki sene bu konseye üye olamıyoruz.

Hatta bir Macar arşivist vardı o yıllarda. Arşivi ziyarete geldiğinde bu konu da gündeme geldi. Bu Macar, raporunda bunu da yazmış; Türkiye'ye yardım edilsin diye. Düşünün bir kere, arşiv ne halden ne hale gelmiş! Sonra, bir de sosyal imkân ya da imkânsızlıklardan misal getiriyor: "Bugün arşivci arkadaşlarımız özel yemekhanelerinde yemek yiyebiliyorlar. İnanın bu bile bizim zamanımızda tahayyül edemeyeceğimiz bir lükstü. Biz o zamanlar ya evden ekmek arası bir şeylerle geçtirik ya da küçük tüplerin üzerinde kıldığımız yumurta ile öğlen yemeğimizi yedik".

Biraz daha kendisinden bahsetmesini istiyoruz bu arşiv sevdalısından:

"Ben biyografimi yazarken 'tarihçi' ibaresinden önce 'arşivci' sıfatımı yazıyorum" diyor bu ricamız üzerine. Devamla, 1971-72 yıllarında 1100 lira maaş alırken iyi bir yabancı dil öğrenmek için 800 lirasını özel hocaya verdiği bahsederken, arşiv çalışmalarında lisan bilmenin ne kadar önemli olduğuna temas ediyordu. "Çünkü", dedi Atilla Bey: "Arşivdeki bazı önemli belgeler yabancı dildedir; Fransızca'dır, İngilizce'dir. Arapça'dır, hatta Rum ve Ermenice'dir".

Peki, "Arşiv" denince ilk aklına gelen neydi Atilla Bey'in?

"Benim nazarımda arşiv demek; 'tasnif' demek arşivci de 'tasnifçi' demektir. Arşivin temel işlevi de tasniftir. Tasnif hizmetleri devamlı vardır. İkincisi okuyucu hizmetleridir, yani araştırmacılara sunulan hizmettir. Bu da devamlı vardır".

'O zaman için hayalini kurduğunuz arşiv nasıldı? Nasıl bir arşiv hayal ediyordunuz?' diye soruyoruz Sayın Çetin'e:

"Ben aynı zamanda yayın faaliyetleri ile de uluslararası bilim camiasına açılmış bir arşiv özlerdim. Bunu bugün görmekten mutluyum."

Bu anlamda, 'Atatürk ile ilgili Arşiv Belgeleri 1911-1921' adlı bir eser var, sanırım o sizin zamanınızda yayınlandı ve arşivin ilk yayını idi?

"1980 yılında bazı teklifler götürdüm Başbakanlığa. Bunlardan bir tanesi, bir arşiv dergisi çıkarılması, diğeri ise Atatürk'ün 100. doğum yılına armağan olacak bir eser yayınlanması idi. Arşiv dergisini hazırladık. Ancak parasızlıktan basamadılar. Bu eserde modern arşivcilik vardı, arşiv dokümanlarından oluşan yazılar vardı. Ama olmadı. Bahsettiğiniz eserin ilk girişimleri ve hazırlanması benim zamanımda oldu. Bahsettiğiniz o kitabın basımı ise benim istifamdan sonra gelen genel müdür tarafından gerçekleşti. Ama arşiv dergimiz basılmadı sanırım.

İkinci hayalim de donanımlı personel ve teknoloji idi. Şimdi bunu da iftiharla görüyorum ki personel bakımından da teknik donanım bakımından da arşiv gelişmiş. Fakat donanımlı personel olmasına rağmen personeli tutacak, onore edecek unvan ve kadrolardan muaf kalmışlar. Bunu duydum ve hakikaten çok üzüldüm. İnsanları yaptığı işlere karşılık bir şeylerle onurlandırmazsanız, onları unvanlar vererek yaptıkları işleri takdir etmezseniz sonuçta bir şeyler eksik kalır. Arkadaşlara soruyorum: "Unvanınız nedir?" diye. Herkes "sözleşmeli" diyor. Şakayla karşık sözlendiniz, ama hâlâ evlenemediniz, öyle mi? diyorum. Öyle, diyorlar. Fazla naz aşık usandırır derler. Bir müddet sonra söz möz kalmaz ortada. Yüzükler atılır. Herkes kendi başının çaresine bakar. Nitekim öyle de olmuş. Duyduğuma göre asil işi yapan tasnif personelinin sayısı yarı yarıya azalmış. Bunu çok yadırgıyorum.

Bizim zamanımızda arşive ilk başlayan "eski metinler telhisçisi" olarak işe başlar daha sonra "arşivist" kadrosunu alır, sonra "arşiv uzmanı" olur, şube müdürü, Genel Müdür Yardımcısı falan terfi ederdi. Birinci dereceye gelen arşivcilere de Başarşivist unvanı verilir. Lise mezunları da arşivist yardımcısı olarak görev yaparlardı. Yüksek tahsil yapmış olanlar doğrudan arşivist olurdu. Arşiv yardımcılarını terfi alınca onlar da arşiv memuru olurdu. Benim özlemimi çektiğim bir üçüncü hayal de bir arşiv sarayına kavuşmaktı. Bu, büyük devletlerin hepsinde var. Bizim Ankara'daki de güzel. Ancak Osmanlı Arşivi'nin mutlaka bir merkezde toplanması gerekir. Bu, sur içinde olmalı. Koskoca Başbakanlık Arşivi kiralık bir binada işlerini yürütüyor; bu hiç yakışmıyor. İnşallah bunu da Allah bize gösterir. Bu İkitelli'de olmaz. Bu belgeler bu civarda oluşmuş, bu civarda hizmete devam etmeli."

Üstadın sözünün üstüne söze ne hâcet. Teşekkür ederiz, sayın Genel Müdür, yaptıklarınız ve yapacağınız için...